

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 150 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 10. novembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Brez sramu in načel

Najžalostnejše poglavje slovenske knjige je bilo že od nekdanjega poglavja o našem meščanstvu in izobraženstvu. Bog ne daj, da bi posploševali in metali v en koš prav vse meščanstvo in prav vse izobraženstvo, saj ve pač vsak šolarček, da smo imeli v tem sloju prav v vseh časih tudi najsvetlejšje primere idealizma, poštenja, vztrajnosti, nepogljivosti in požrtvovalnega dela. Toda ti so bili vsekdar v manjšini — večina nam je bila vedno v škodo.

Kar pogledimo: v 60. letih se je naš narod prebudil in začel narodno organizirati. V 70. letih je prišel ostrejši nemško nacionalni kurz in vsa naša mesta z Ljubljano na čelu so hlapčevala vladajočemu režimu, le kmetiško ljudstvo je še pošiljalo v parlament na slovenskem programu izvoljene zastopnike. V 80. letih je vladal Taaffe, in ker je tedaj postalo varno, je prilezlo tudi meščanstvo izpod postelje in začelo vihteti trobojnico. Boljša manjšina je tedaj vodila neizprosno in zmagovito boj za enakopravnost našega jezika v šoli in v uradu, večina je pa za narod — popivala, bogatela in vsiljevala našemu ljudstvu že na Dunaju in drugod preživel liberalizem. V 90. letih je ljudstvo spoznalo škodljivost te preležane uvožene robe in se ji je začelo upirati — naše meščanstvo in izobraženstvo je pa šlo ter sklenilo tesno zvezo z nemškimi liberalnimi fevdalci proti svojemu lastnemu narodu. Na zunaj je za reklamo še vedno kričavo in demagoško vihtelo našo trobojnico, dejansko je pa ta profinarodna zveza onemogočevala ves naš kulturni in gospodarski napredek. Na prelomu stoletja se je skušalo ljudstvo s pomočjo združne organizacije gospodarsko osvoboditi liberalnih oderuhov, in tedaj je naše meščanstvo navelo na ta prizadevanja v obliki, kakršnih morda evropska politična zgodovina ne pozna.

Sredi prvega desetletja tega stoletja je bilo to breznačelno in nemoralno meščanstvo nazadnje pod pritiskom demokratične misli potisnjeno v stran, toda brž ko je minila vojna, je vnovič dvignilo glave. Mandatorji tega meščanstva so seznanili naš narod s korupcijo, ki je bila dotlej v našem političnem življenju neznana. Vršile so se

»nacionalizacije« in razne druge gospodarske transakcije, ki jih pozna vsa Slovenija, toda junakom vseh teh afer zaupava naše meščanstvo še vedno najuglednejše družabne položaje

Da, to in taka je silhueta našega meščanstva, kateremu je veliki Cankar edini pogumno povedal v obraz: »Takrat so v naših krajih pobili polovico poštenih ljudi, druga polovica pa je pobegnila. Kar je ostalo, je bila smrdljiva drhal.« In naše meščanstvo je vnuk takih dedov. Cankar je jemal za tipičen primer naše učiteljsvo — zopet poudarjamo, da velja to le za večino, a čast manjšini — ker je

Za narodno in politično moralo!

»Delavska politika« piše:

»Primorci, ki so morali pobegniti iz Italije, z ogorčenjem gledajo na one svoje tovariše, ki kažejo voljo, da bi po fašistovskem zgledu terorizirali nacionalno osvobojeni del slovenskega naroda v Jugoslaviji. Prav primorski Jugoslovani morajo biti prvi borci proti vsaki fašistovski struji. Kakor čujemo, pripravljajo primorski delavci iz vse Slovenije zborovanje, na katerem bodo vsej naši javnosti razložili svoje misli in težnje.«

Že svoje dni smo se dotaknili tega vprašanja. Povedali smo, da so nam dobro došli vsi naši bratje, ki so bili od italijanskega nacionalističnega režima izgnani iz svoje lastne zemlje in domovine. Povedali smo tudi, da ne zamerimo tistim, ki jim je bilo težko doma spričo težkega pritiska »v nacionalni misli preropenega« italijanstva, in ki so se zategadelj zatekli k nam s trebuhom za kruhom. A takoj smo tudi pristavili, da je dolžnost vsakogar vztrajati do zadnjega na zemlji in postojanki, ki mu jo je odkazala narava in naš narod. In da te postojanke kot dober vojščak ne sme zapustiti nihče, razen če jo res mora zapustiti.

Večina, velikanska večina slovenskih Primorcev tudi dela tako. Težak je boj in skoraj obupen, en sam človek na sto. Ali vendar — naši ljudje tam onostran meje ne klekajo in vztrajajo v trp-

to tudi res hodilo v vseh časih v prvih vrstah takega našega meščanstva, toda prav tako bi bil lahko vzel katerikoli drug meščanski stan. Kar oglejmo si ga nekoliko natančneje, pa prenesemo lahko nanj prav vse zgorajšnje trditve.

Kam nas to vodi? V nujen prepad? To naše meščanstvo se hvala Bogu tudi fizično izredno hitro izraja in naš narod je v svojem jedru, v kmetu, k sreči trenutno še vedno tako zdrav in ploden, da poraja sproti vedno nove mladike, ki ustvarjajo potem duhovne vrednote. Res je, da povzroča sedanja gospodarska kriza tudi na tem polju strašno razrvanost, toda preživljali smo že hujše čase ter jih tudi preživeli — na kljub večini našega meščanstva in izobraženstva.

F. B.

ljenju in pomanjkanju, če je včasih še tako težko.

Pa je tudi ljudi, ki so te postojanke zapustili, zapustili zgolj iz želje po udobnosti in tvarni blaginji. Ti so prišli zdaj k nam in nas hočejo učiti, narodni ubežniki, prave narodne zavesti in duha.

Znan je bil med vojno pojav v Avstriji, da so se nekateri pod zdravstvenimi in drugimi pretvezami pretihotapili iz bojišča v zaledje, tam pa, namesto da bi bili lepo in sramežljivo tiho, kazali po drugih: »Glejte ga, sleparja, fronti se izmika. Na bojišče z njim!« In kakor da bi bili hoteli utešiti svojo vest, ali še bolj verjetno, da prikrijejo lastni pobeg, so ovajali vse križem, širokoustili se s svojim domoljubjem in udanostjo »prevzvišeni cesarski hiši«, in pri vojaških sodiščih izrekli krvave sodbe.

Tudi med našimi priseljenci je takih ljudi. Res je, v veliki manjšini so, in to je tisto, kar nam daje vero v npravstveno moč našega naroda in zapanje v njegovo bodočnost. Ali vendar, je jih, in pri vsaki priliki bomo lahko slišali takega človeka, ki nam bo dajal pouk o narodni požrtvovalnosti in nas hotel učiti prave »nacionalne« misli in morale.

Ali je še kje na svetu mogoča večja abotnost, večja skrunitev zdrave človeške pameti in značajnosti: ubežnik poučuje vojščaka o hrabrosti v boju?

Na vsak način — pri nas je postalo to mogoče.

„Istorija jugoslovenske književnosti“

(Načrtisal Đorđe Anđelić, izdal G. Kohn, Beograd 1933., 404 strani, 60 Din, broširano.)

To je prav za prav prva »Istorija jugoslovenske književnosti«, namenjena izključno za šolsko uporabo (to pot za višje razrede srednjih šol), in sicer za vso državo. Knjigo je odobril Glavni prosvetni svet (S. br. 55 z dne 14. julija 1933) in prosvetno ministrstvo (S. n. br. 27457 z dne 16. avgusta 1933). Radi tega je prav, če obnavamo v nekaj stavkih knjigo tudi na tem mestu.

Prvi poizkus sintetične zgodovine jugoslovenskih književnosti (brez Bolgarov!) je napravil dr. Pavle Popović, ki zaseda že dalj časa stolico srbskohrvaške književnosti na belgrajski univerzi, in sicer že leta 1917 (London). Doslej je izšlo že več izdaj te knjige (»Jugoslovenska književnost!«), četrti n. pr. iz leta 1927. Njegovo delo je, zlasti kar se tiče Hrvatov in Slovencev, manj originalno in sorazmerno pomanjkljivo, in danes slabo odgovarja nalogi, ki si jo je pisec zastavil pred več kot petnajstimi leti. O Anđelićevi knjigi, ki je pravkar izšla, pa nekoliko pripomb.

Pisecv namen je bil, da poda razvoj jugoslovenskih književnosti (samo srbskohrvaške in slovenske) skozi prizmo enotnega gledanja. Tako knjigo je, logično, zahteval učni načrt in pod temi vidiki je tudi napisana. Tiskana je v cirilici. Ob tej priliki še tole o piscu. Doslej je izdal dve knjigi (»Problemi savremene estetike«, Beograd, 1931, samozaložba, in »Teorija književnosti«, G. Kohn, 1932,

namenjena za šole). Sicer pa je Anđelić med znanimi sodelavci »Narodne odbrane«.

Knjigo je razdelil na tri dele: Stara književnost (do humanizma-, Srednja in Novo književnost (19. in 20. stoletje). Ob tej priliki nas predvsem zanima, kaj in koliko je A. napisal o slovenski književnosti. Njenega celotnega razvoja z zgoraj citiranih vidikov ni mogel podati. Zato govori le fragmentarno o posameznih gibanjih, oziroma pisateljih. V vsej knjigi (404 strani) je slovenski književnosti posvečenih približno 31 strani, to se pravi, niti dve polni tiskani poli od pet in dvajsetih, ki jih knjiga obsega.

V poglavju »Stara književnost«, a pod podnaslovom »Političke i kulturne prilike«, je slaba stran o Slovenceh (str. 16—17). Sledi zaglavje »Crkvena književnost«, kjer imamo pol strani (str. 23—24). Zakaj je »brižinske spomenike« nazval »brižinske (nelogičnost s srbohrvaščino!), ne vem.

V »Srednji književnosti« smo obširneje zastopani, vendar tudi ne dovolj. Tu je govora o reformaciji in protireformaciji (zakaj jo je pisec nazval »reakcija«, bi bilo tudi prav, ko bi razložil!). Splošno spregovori o slovenskih razmerah na straneh 63—65 (2 strani). O Trubarju je napisal 1¼ strani (91—92), kjer berem tudi tole izvito neresnico: »... u nacionalnom pogledu njegov je pokret (Trubarjev namreč) značajan po tome, što su spisi prošli iz toga pokreta, bili namenjeni celokupnom našem narodu« (!). Ne vem, kako si pisec upa to dokazati? Pripominjam, da o ostalih naših reformacijah ni niti besede! Sledi še (pod naslovom »Prosvetiteljski pokret kod Slovenaca« [str. 124, ¾ strani]) nekaj besedi o Pohlina, Zoisu, Linhartu

in Vodniku. Posebej omenja Vodnika na straneh 148—149 (1½ strani).

V »Novi književnosti« so sledeči sestavki o nas: »Jugoslovenski pokret kod Slovenaca« (181—182, niti 1 stran), kjer je napisano n. pr.: »Stanko Vraz, jedan od najboljih slovenačkih pesnika...« (!). Da, se čudite, kaj ne? Saj Vraz niti za Hrvaté ne pomeni posebno mnogo, za nas Slovence skoraj nič! Nekje (str. 181) se A. čudi: »Pa ipak, Slovenci zadržavaju svoje lokalno narečje u književnosti vse do danas.« Kako je oče Bleiweis v »Novicah« »približavao slovenačko književno narečje (!) Vukovu in Gajevu« (str. 182), bo gosp. Anđelić menda tudi še blagovolil razložiti.

Prešernu je posvečenih 3¾ strani (s celó netočnimi avtobiografskimi podatki, str. 200—203), vendar njegova sklanjatev »Prešerna« (Prešeren, Prešerena!) kaže, da pisatelj slovenačine sploh ne zna. Isto je dokazal tudi pri pisavi rojstnih vasi posameznih naših književnikov (»u selu Podreču (!), u (!) Muljavi, u selu Podsmreku (!) blizu Velikog (!) Lašča, u selu Globoku (!) — analog. Visoko, u Visokom (!). Podobnih primerov bi lahko navedel še mnogo. O Prešernu seveda ni niti malo povedal tega, kar bi bil moral in le-tu je polno netočnosti.

Slede površne skice Levstika (246—248, 2½ strani), Jenka (250—251, 1½ strani), Jurčiča (256—258, 2 strani [piše Jurčič, Gregorčič, Zupančič itd., kljub mnenju vodilnih srbskih znanstvenikov o slovenskem č, ki naj se piše s cirilskim č]) in Stritarja (272—276, 3½ strani). Ponovno omenja njegove »Danajske sonete« (!) in zanj so nekaj čisto drugega »Bečki soneti« in »Danajski soneti«

Zato pozdravljamo tudi mi to napovedano zborovanje primorskih delavcev. Naj nam bo dokaz, da biva v slovenskih ljudeh to in onkraj državnih meja še čut za narodno npravenost, politično poštenost in socialno dostojnost. Želimo samo še, da se zavedajo: vsaka obzirnost bi bila v tem primeru

Petančič Davorin:

Nekaj spominov na prof. Maksa Pleteršnika*

*Človek se rodi, trpi in umrje. — To so tri stvari, katerim ni mo goče ubežati!«

(Prof. Pleteršnik.)

Rodil se je tu pri nas — v Pišecah 3. decembra 1840. Potem je v šole hodil: v Pišecah, Celju in se končno ločil kot suplent z univerze dunajske. Pa tudi trpel je: po šolah v Mariboru, Celju, Gorici, Trstu in Ljubljani. Ne zastoj. Odlikovali so ga z viteškim redom in poslali v pokoj l. 1900. Od takrat pa je bil ves naš — Stari gospod Pleteršnik. Umreti je moral 13. septembra 1923. In vsi smo ga pogrešali: na koru v cerkvi. Vse je bilo kot prej, le njegove sive glave ni bilo več...

O prof. Pleteršniku, ki je Slovencem zlato knjigo dal, bi rad nekaj napisal. Nekaj, kar bi bilo njega vredno. Da je bil velik po delu in zaslužen, so že drugi povedali.

Berem njegovo knjigo. Čisto nepoznano, pa čisto njegovo: Dnevnik od oktobra 1873. Lepo mi je, ker je vse tako preprosto in globoko. Nič mi ni treba misliti. Saj je on na vse mislil.

O njegovem življenju. Ne: o njegovem delu in zaslugah, ker življenje je nekaj drugega. Življenje je najbolj prvo, ki je vsega drugega pogoj. V tem življenju ni nič let, nič dni, le trenutki: padci in dvigi. Padanje ali rast. Menjavanje misli in čustev. Globoki pogledi vase, v ljudi in v svet.

O tem življenju svojem naj nekaj sam pripoveduje!

Kako je raste...!

Da je bil nemiren in blodeč v sebi, kdo bi verjel? Pa je bil. Še kot mož. Leta v Trstu: same tožbe in samo iskanje. Dnevi ga križajo: »Skrbi moreče, kdaj mi boste dale miru?« To so udarci na telo bili, pa taki, da si tudi na dušo padali. Ves narod je bil nevesel, ko se je od starega leta poslavljal: »Le prejdi! Le vtorni v večnost leto! Meni tako malo, malo ali prav za prav nič veselja ne odneseš... Prazno k praznim bratom se vležeš leto 1870! Naj bo s teboj pokopana vsa malomarnost, lenoba, vse premišljeno, neumno moje počenjanje! Vsa nepremišljeno začeta literarna delavnost. Koliko pol sem že s črnolom zamazal in kaj ima narod od tega? Naj bo v prihodnje mirnejša, bolj premišljena moja hoja skozi življenje, kolikor ga mi je Bog odločil...« Malodušen je. Ne

* Z dovoljenjem pisatelja priobčujemo te spomine, ki so izšli v posebni knjižici na 11 straneh. Knjižica stane 5 Din in se dobiva pri župnem uradu v Pišecah pri Brežicah. Op. uredn.

(vidi stran 275!!). »Dunajskih sonetov« seveda ne pozna, vsaj prav ne. Tavčarja pa n. pr. sploh ne pozna.

Nekam čudno zaviti (sicer je pa takih največ!) je stavek: »Okoli 1890 godine počine da se stvara u Slovenačkoj hrišćanski socijalizam pod vodstvom Ivana Sušteršića (!) in Janeza Kreka — politički pokret protiv zvaničnog klerikalizma... (!)«

V poglavju »Realizam jug. književnosti« imamo 2/3 strani (292—293). »Koncem sedemdesetih let« menda »Dom in svet« še ni izhajal, kakor trdi pisec (str. 292). V poglavju »Moderni pravci jug. knjiž.« smo obravnani na 2/3 strani. Slede še sestavki o Gregorčiču (323—324, 1 1/2 str.), Aškercu (329—331, 2 1/2 str.), Kersniku (331—332, 1 1/2 str.), Cankarju (361—363, 2 1/2 str.) in Župančiču (390—394, 4 str.). Menda ne bo držalo, da je Aškerc napisal pet zbirke balad in romanc (!), kot trdi pisec (str. 329). O Cankarju kot največjem pisatelju v slovenski kakor tudi južnoslovenski književni zgodovini ni napisano dovolj in kakor bi moralo biti. Župančičeve »Pisanice« niso »Pisanije« (!), tudi »Mlata pota« niso »Mladi vesnici« (!). Kette, Murn in cela plejada drugih sploh niso omenjeni. Taka je približno Andeliceva književna zgodovina, kolikor se tiče nas. Koliko je uspela, si lahko predstavlja po zgornjem vsak sam. Trdim, da pisec slovenske književnosti v njenem organskem razvoju sploh ne pozna, pa ni čudno, če se opira na tuje vire. Pa tudi tu bi bil lahko nekaj več napisal (n. pr. o Cankarju, o katerem je pred par leti zadeto pisal Niko Bartulović!), če bi hotel in razumel svoje delo resno.

Na ovitku knjige je debelo naznačeno, da je to prva izdaja. O solidni pripravi knjige več ko zgovorno govori skoraj štiri strani drobno tiskanih popravkov na koncu knjige.

Napadi na Louisa Adamiča

Ko je prišel lani Adamič v domovino, je bil napadan zaradi svojih nazorov v političnih vprašanjih, dasi njegovi nazori večini niso bili znani in

dajanje potuše. Zato prosimo in zahtevamo: le z imeni na dan. In s kratkim, resničnim življenjepisom takih »nacionalnih« ljudi.

Pa bomo kar začutili čist veter v tem ozračju, usmrjenem od ovaduštva in nizkotnega klečeplastva.

veruje v svoje moči. V njem se bori hotenje po umetnosti in znanstvenem delu. Preizkuša se. V borbi živi in želi miru. Trpi, ker mora. Ne ve, da je radovoljni križ najlažji križ.

Prestavljen v Ljubljano. Zaveruje zopet. In ta vera ga ozdravlja. Bolezen telesna kakor sama od sebe premine. Pa tudi v sebi na novo zaživi: udeležuje se v javnem življenju, v čitalnici in v družbi. Le veselje ne mara. Ubijajo ga. Drugače je vzgojen. »Kdor ni z mladega vajen plavati po burnem morju življenja, se v 33. letu vanj ne bo vrgel...« Trpljenje dobiva nov smisel zanj. Iz rahle resignacije se dviga v trdo življensko upornost. Saj še potoži: »Zakaj si človek v mladeniški dobi toliko obeta, da potem tako malo najde?!« Pa že zrem pogumno v bodoče: »Vem, trpel bom do konca.« Misli in sanje na Pišecce si hrani za srečne ure: »... kakor da bi vse, kar je tam doma, na svetih pišečkih tleh, posebno moč imelo. Pišečki zrak, pišečka voda, pišečko vino, pišečke gore in pa ljudje tamo — to je moja sreča, moje zdravje...«

Pa z vsakim mesecem postaja ostrejši do sebe. Ubija sanjavo lenobnost v duši z neumornim delom. Že razmišlja o vrednosti srca in uma: »Ošabni — so sebični«. Sama pamet pri navadnih ljudeh ne pride do ljubezni do bližnjega. To se zgodi le pri zelo razviti modrosti, katera sprevidi jasno, da je poedinim le tedaj mogoče srečnim biti, kadar se omejujejo po potrebah in zahtevah drugih ljudi. Srce pa vodi naravnost k ljubezni. — Tedaj je že znanstveni delavec: »Slovanstvo« njegovo je izšlo. »Koliko truda! in kako malo je knjiga taka, kakor bi si jo želel.« Mnogi pa so ga le hvalili. Boji se še vedno, da bi postal »suhoparen učenjak«. (In ni nikdar to postal. Prvenstvo je srečo dajal. Sreče ni suhoparno: praktično je.) Bolijo ga obsodbe, ki so jih vsi javni delavci deležni in opravičuje prijatelja Cigaleta: »Težko dene človeku, če si je v svesti, da ga je delo toliko truda stalo, da je storil, kar je mogel, če se potem ta trud ne prizna, da je storil, kar je mogel. Če se reče, da je površno, ni najhujše. Najhujše je, da je po večem to resnica... Taka sodba ga je čakala za slovar. Bil je pripravljen nanjo.

Študira: antično in novo slovstvo. In se najde veselega v delu: »Mirno mi je pretekla današnji dan. Misli so mi večinoma bivale pri proizvodih češke literature.«

Veseli je v delu in mir se večata od leta do leta. In tudi izven dela, v zabavi, je ves drugi. Uživa lepote Gorenjske in je po božje miren in vesel. Potuje po Beneški in uživa veličastno lepoto gor

jih tudi za časa svojega bivanja v Jugoslaviji nikoli za javnost razglašal ni. Bil je vezan s strani ustanove, ki mu je omogočila študijsko popotovanje, da bodi povsod samo opazujoč gost, ki ne daje takih javnih izjav, ki bi lahko razburila to ali ono stran javnosti v državi, kjer se tisti čas mudi. Tako se je zgodilo tudi, da ni smel javno niti preklcati nekega izmišljenega razgovora z njim, v katerem si bral take izjave, da jim poučen človek sploh ni mogel verjeti, da bi jih dal Adamič, avtor »Dinamita«. In medtem ko je ta razgovor krožil po mnogih hrvaških in srbskih listih (samo slovenskim ga niso poslali) v državi, pa tudi v mnogih nacionalnih ameriško-srbskih listih, ni mogel Adamič drugega, kakor da je na ameriškem konzulatu v Zagrebu izjavil, da je tisti razgovor z njim kratkoma izmišljen. Šele ko je odšel iz Jugoslavije, je to tudi javno izpovedal.

Isti ljudje, ki so si izmislili tisti razgovor, napadajo zdaj Adamiča zaradi mnogih člankov, ki jih je že objavil v raznih vodilnih ameriških revijah (The Harpers Magazine, New Republic, New Masses itd.) in v katerih piše o Jugoslaviji. Kakor smo že pred dvema mesecema zapisali v našem listu, je poslal Adamič slovenskim ameriškim listom pismo, kjer napoveduje serijo člankov o Jugoslaviji, v katerih da bo pisal pač dobro in slabo, kakor je pač videl v Jugoslaviji. Opozoril je tiste, ki ga hočejo in ga že napadajo, naj potrpijo, da izidejo vsi članki v knjigi, in naj šele potem planejo po njem, ko bodo imeli pred seboj celotno poročilo, ki bo natančneje pokazalo avtorjev odnos do Jugoslavije in njenih vprašanj.

Takrat je namreč že objavil nekaj teh člankov (med drugim tudi članek o knjižnih, književnih in tiskovnih razmerah pri nas, kar je zapisala tudi »Sodobnost« v 8. številki), na katere so hiteli odgovarjati nacionalni izselniški listi. Njim na čelu je pač pittsburski »Srbobran«, ki je 20. septembra spet namenil cel uvodnik Adamičevim člankom. V tem uvodniku napada Adamiča zaradi njegovih člankov, o katerih pa sploh ne pove, kakšni so, niti jih ne skuša postaviti na laž. Ubiti hoče članke

in morja. Misli dobivajo premoč. Čustva — samo razpoloženje. Enakomerno raste. Sam pravi: »Rastem. Boljšam se. To je zmisel življenja človekovega.« Še cerkev in maša ga privlačita z drugo silo. Saj vedno pove, kadar se je maše udeležil. In dnevni red! Ne bi veliko za Kantom zaostajal. Še v počitnicah je bil v njem. Pedant? Morda. Pa ne ves!

Naši ljudje pravijo, da je bil rad vesel. Nisem ga videl sam nikdar, da bi se smejal. Verjamem pa, da se je rad. Saljivo je pristavil, kadar so pili vino doma: »Zopet se je pokazalo, da — bonum vinum laetificat cor hominis. Na počitnicah se je družil z 7 g. žup. Srabočanom, hodil na Breg k gospodični in v graščino. In ne tajijo: »Bil je vesel gost...«

Delo ga je osvobodilo tistega temnega razpoloženja. Zaslužilo ga ni. Zrastel je v svojo močno osebnostno oznako: mirno vesel. Delal je vedno karkoli: »Moje delo je bilo le bolj telesno,« pravi nekje.

Tak se je lotil slovarja.

Letos je deset let, odkar ga ni več. Ljudem pa je še vedno dobro v spominu. Gospod Pleteršnik je ljubil Pišecce. Ljubezniv z vsakomer je bil to še prav posebno z domačini. Glavno pa je to: cerkev Pišecčanov je bila tudi njegova cerkev. Ljudje so ga spoštovali. Brez hinavščine.

V Pišecah je mnogo spominov nanj: grad, kjer je njegov oče mlade Pišecčane pisati učil, njegov dom z zidanico, kjer je ob počitnicah delal in pa pokopališče, kjer spe bratje in sestre. Orlica v vrhovih šumi in Gabernica v toku popeva: Spite, dragi, mirno spite! Ti, dobri profesor Maks, ti požarna sestra Marija in ostali! Hranimo vam lepe spomine...

Slava velikemu Slovencu!

Prosimo vse p. n. naročnike, da poravnajo po priloženi položnici zapadlo naročnino.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Bajе dobimo v kratkem nekako Ljudsko univerzo v Ljubljani. To staro misel je pograbila zdaj Zveza kulturnih društev, ki je znana kot nekdanja lastnica ljubljanskih kinematografov za predvajanje nemških operet (ki jih ZKD tudi še redno predvaja kot »kulturne filme«). Zveza obeta, da bi Ljudska univerza pod njenim vodstvom nudila splošno kulturno izobrazbo. Nuditi hoče »splošno« izobrazbo v predmetih, o katerih je nemogoče »splošno« predavati: o nacionalnih, umetnostnih, literarnih, gospodarskih, socialnih, socioloških in državoslovnih vprašanjih. O teh stvareh se ne da predavati »nevtralnno«, kakor napoveduje to ZDK. In četudi bi se dalo, ZKD

s tem, da obsiplje Adamiča z marnjami, češ: on je praktičen človek, pozna »biznis«, hoče članke dobro vnovčiti, pa dela iz muhe konja in opisuje razmere v domovini take, kakršne so mu potrebne, da izbije čimveč honorarja. »To je prvo što treba imati na umu u vezi sa g. Adamičevim člancima o Jugoslaviji... Drugo je, jednako važna stvar u ovome: G. Adamič ni po umu ni po duši nije Jugosloven. Došavši ovdje kao dečak, on, uostalom, nije ni imao mogućnosti da u svojoj duši razvije i izgradi Jugoslovena. U najboljem slučaju, zadržao je u sebi nešto užeg, plemenskog — slovenačkog osećanja.« G. Adamič je, dakle, banuo u Jugoslaviju kao da je pao sa Marsa. Video je svoje lepe dežele, za koje ga vežu sentimentali zavlačajnog deteta. Van toga kruga, gleado je kao stranac, po svoj prilici prejudiciran subjektivnim raspoloženjima. »Zaradi tega, pravi »Srbobran«, nije bio u stanju da sagleda proces jednog velikog zbivanja, — proces radjanja unitarnog jugoslovenstva. To je njegova slabost! I otud njegove priče

o zaostalosti seljaka i njegovoj ekonomskoj bedi in trista drugih čuda.«

To je približno vse, kar je »Srbobran« znal napisati ob Adamičevih člankih, in to je bore malo. Obirati osebo ter skušati s tem vzeti vrednost njegovim člankom, to je slaba metoda, ki pač nikogar ne prepričuje. Kaj piše Adamič v svojih člankih, ne vemo, ker člankov ne poznamo. »Srbobran« pa nam pove le toliko, da piše med drugim tudi o bedi našega kmeta; toda po »Srbobranovem« mnenju si je Adamič izmislil bedo našega kmeta zato, da bi s članki sam mastno zaslužil.

Po teh napadih lahko le malce ugibamo, kaj piše Adamič o nas. In zasluša teh napadov je, da si želimo dobiti v roke te članke, pa da potrdimo, kar ima Adamič prav, pa tudi odklonimo, kar mogoče nima prav. (Opomba uredništva: Mi smo pisali o Adamiču tudi, ko je prišel lani na obisk, pa si zato štejejo v dolžnost, da objavimo tudi poročila o teh napadih, ki nam kažejo Adamiča — čeprav ne natanko — v drugačni luči.)

nam je porok, da bi vsa predavanja imela njeno tendenco. O tem je govorila ZKD tudi na svojem občnem zboru 5. t. m.

— Za karteliranje: Ista ZKD je na svojem občnem zboru govorila v isti sapi o Ljudski univerzi in o Radiu Ljubljana in o karteliranju kinematografov. Očitna je želja po karteliranju in monopoliziranju vsega prosvetnega življenja, kamor prištevajo ZKD kajpada tudi kinematografe. V resoluciji pravijo delegati nacionalnih kulturnih društev: »ZKD naj skuša vsa sokolska kino podjetja in druga kino podjetja združiti v enoten kartel, da monopolizira povpraševanje filmov v dravski banovini in s tem regulira program in ceno filmov.« O Radiu Ljubljana pa zahtevajo, da ne pride eksploatacija radiofonske družbe Radia Ljubljana v roke zasebne kapitala, ampak da se izroči drugi naprednih nacionalnih društev, ker lahko edino ta jamči, da ne bo Radio Ljubljana samo prosvetna ustanova, ampak da bo služila tudi širjenju nacionalne ideje, solidarizma in državljanke vzgoje. V tako zadrugu, ki jo je treba šele osnovati, naj vstopi ZKD z deležem do 60.000 Din, temu primerno pa naj ZKD tudi odloča v vodstvu radia.

— »Ukrajinci umirajo za lakoto«, kriči svetovni tisk in po Evropi se ustanavljajo odbori za pomoč gladijočim. Organiziranja teh odborov so se n. pr. na Dunaju udeležili tudi zastopniki narodnostnih manjšin v Rusiji, in sicer: Nemcev, Poljakov, Rumunov, Grkov, Srbov, Čehov, Židov, Armencev in Madžarov. Tako smo brali. Tudi smo že brali v nekaterih listih, da je lakota tako huda, da so se že dogodili primeri kanibalizma. V ameriških kapitalističnih listih pa objavlja prav ta čas svoje vtiske s popotovanjem po Rusiji bivši senator in guverner v Kansasu, Henry J. Allen. Moža poznajo posebno kansaški rudarji (med njimi je mnogo slovenskih priseljencev), ki jih je Allen v mnogih stvarkah preganjal s svojim »industrijskim sodiščem«. Takemu možu potemtakem lahko verjamemo, kar piše o Rusiji. Marsikaj graja in hudo napada, zgraža se nad zatiranjem vere v Rusiji, ko pa govori o popotovanju po Ukrajini, pravi, da je našel res mnogo siromašnih kmetov, kakor jih ima tudi Evropa ali Amerika, lakote pa da ni opazil. Popotoval je svobodno, brez uradnega tolmača. Srečal je tudi nekega popa ter ga vprašal, ali je kdo v okolici umrl za lakoto in ali so že koga ubili ter pojedli. Pop je odkimal, ob vprašanju glede ljudozdržstva pa se je tako zgrozil, da se je brž pokrival. Allenove članke objavlja ves velik ameriški tisk. V Rusiji se je mudil letos poleti. Zdaj lahko izberemo: ali verjamemo pomožnim odborom v Evropi ali Allenu, ki je iskal kanibalov na »licu mesta« v Ukrajini.

— Sredi avgusta je izdal finančni minister odlok, da se mora spet pobirati taksa od službenih razmerij, in sicer tudi za nazaj do leta 1924, ko je bilo pobiranje te takse ustavljeno. Nameščenci in delodajalci je to razburilo in Zveza organizacij mestnih uslužbencev v Ljubljani je sklicala zaradi tega sestanek, ki ga je vodil magistratni direktor Jančigaj. Sklenili so, da bodo zahtevali omiljenje v izvajanju tega zakona, ki ga pa je treba poprej izenačiti za vsa državo.

— Svetovna vojna je uničila petino celotnega premoženja sveta, in sicer 126 milijard dolarjev na strani antante in 61 milijard na strani centralnih sil. Za ves ta uničeni denar bi človeštvo lahko dobilo:

10.000 mest, vsako po 1000 preb.	100 milijard dol.
100.000 otroških domov	10 „ „
50.000 šol	15 „ „
10.000 javnih knjižnic	2 „ „
500 vseučilišč	2 „ „
5000 gledališč	2 „ „
100.000 sportnih igrišč	1 „ „
10.000 zdravilišč	10 „ „
10.000.000 kmetij	30 „ „
10.000.000 poljedelskih strojev	2 „ „
50.000.000 goved	10 „ „

— Volitve v Delavsko zbornico so v vsej državi zaključene. Le v nekaterih krajih se bodo morale volitve najbrž ponoviti. Medtem ko so bile v Sloveniji tri, oziroma štiri kandidatne liste, sta bili v drugih pokrajinah vloženi le dve listi: socialistična in nacionalistična. V nekaterih pokrajinah (Vojvodina) nacionalisti kandidatne liste sploh niso mogli sestaviti in se volitve zaradi tega sploh niso vršile. O rezultatih v Sloveniji smo že pisali. Na Hrvaškem in v Srbiji pa so zmagali z veliko večino socialisti; nacionalisti so dobili zelo malo glasov (n. pr. v Skoplju le 33, socialisti pa 2838!).

Pruski ministrski predsednik zmerja

Že nekaj tedno se vrši v Berlinu velika kazenska pravda proti nekaterim komunistom, ki so jih obtožili zažiga državne zbornice. O tem požigu smo že svoje dni poročali in takoj pristavili, da se nam ne zdi verjetno, da bi bili komunisti to storili, že ker niso mogli pričakovati nobene prave koristi od takega požiga. Vsa pravda doslej tudi ni mogla omajati tega našega prepričanja, »Rjava knjiga« pa, ki so jo sestavili neuradni, ali resnicoljubni možje v Londonu, ga nam potrjuje. In kakor smo mi takoj zapisali, tako kaže tudi »Rjava knjiga«, da misel zažiga vodi v narodnosocialistične vrste. Razen očitno slaboumnega in izrojenega Holandca van der Lubbeja, ki priznava svojo krivdo v večjem obsegu kot je verjetna in mogoča, se sploh vprašanje krivde doslej ni moglo geniti z mesta. In ker pri tej pravdi le ni mogoče porabljeni čekinih metod in obsojati brez zasliševanja kar po »notranjem prepričanju«, ker se vesoljna javnost preveč zanima za stvar, in hoče Hitler vsaj na zunaj obdržati videz pravne države, je zadrega sodnikov kar očitna.

Te dneve je bil zaslišan sam pruski ministrski predsednik Göring, nekdanji pruski stotnik. Komisni ton stotniškega zapovednika diha skoraj iz vsake njegove besede. Kar žal nam je, da zaradi pomanjkanja prostora ne moremo prinesiti cele njegove izjave v zvezi zlasti z ironičnimi vprašanji bolgarskega komuniste Dimitrova: težko bi bilo bolje pokazati v »nacionalističnem duhu prerajeno« nemško pravosodje. Zato zapisujemo samo nekaj značilnih dogodkov in izjav, posnetih po uradnem glasilu nemškega fašizma, »Völkischer Beobachter«.

Kmalu po zaslišanju Dimitrova stopi v dvorano kot priča povabljeni min. predsednik Göring v spremstvu svojega stožera.

Predsednik senata: »Višji državni pravdnik je imenoval vas, gospod min. predsednik... za pričo, da vam dá pravico, braniti se proti sumničenju in obrekovanju z neke strani inozemstva, zlasti »Rjave knjige...« (To se pravi, v stvari, glede katere je priča sam osumljen, ga pozivlje sodišče, naj iz-

pove kot priča, in predpostavlja ovadbo mnogih, resnih mož kot obrekovanje!)

Göring: »... Odklanjam, da bi se branil na-proti izjavam te sodrge... Nameraval sem van der Lubbeja takoj še tisto noč dati obesiti... Naj se konča ta pravda kakorkoli, krivce bom našel in jih dal obesiti... Opraviti imam zgolj s komunistično stranko v Nemčiji in s tujezemskimi sleparji...«

Dimitrov: »... Ali je znano, da vlada boljše-viški svetovni nazor sovjetsko zvezo, največjo in najboljšo deželo na svetu?«

Göring: »Znano je... da se nesramno obnašate, da ste se pritekli sem, zažigat državni zbor in da si še tu dovoljujete... predrznosti... Vi ste eden od tistih sleparjev, ki spadajo na vislice.«

Predsednik Dimitrov: »Ne smete se čuditi, če se priča razburja. Prepovedujem vam taka vprašanja.« Dimitrova so nato dejansko na povelje Göring odvedli iz dvorane. Pri odhodu mu je zaklical Göring: »Še strah vas bo, da vas dobim v roke, ko pridete iz ječe, vi slepar!«

Nekako v tem kasarniškem tonu je zmerjal Göring tudi ruske komuniste in španske revolucionarje. Zato ima že tudi diplomatsko intervencijo ruske in španske vlade na vratu...

Taka je pravica, takšno je pravosodje, tako je okolje nacionalne Nemčije.

O Janezih in Ivanih

razmišlja »Pohod« v dolgem, dolgem sestavku. »Pohod« ima čas, zakaj pa ne bi razmišljeval o tem najnovejšem jugoslovenskem »problemu«. Pravi, da smo v osemdesetih letih namesto kmečkega Janeza uveli v mestih gosposkega Ivana, danes imamo po deželi že mnogo Ivanov, naenkrat so se pa po mestih zopet začeli pojavljati Janezi. »Pohod« je imel celo priliko, brat slavošpev na lepoto tega imena, in se seveda nekoliko zgraža. Svoje dni da je bil Ivan zaradi slovanske orientacije nekako bojno ime, danes pa je Janez. Janezi hočejo nazaj, Ivani naprej. Namreč tja, kjer »Pohod« misli, da leži »naprej«. »Ako si že izberemo tuje ime,« piše »Pohod«, »bi pričakovali, da si izberemo njegovo slovansko obliko.« »Pohod« bi namreč s tem očitno rad podtaknil misel, da »Janez« ni slovanska oblika, marveč najbrž italijanska ka-li, slovanska je samo srbski Jovo in češki Jan ali ruski Ivan. Seveda je Janez prav toliko slovanski, kakor Jovo ali Ivan.

»Slovenija žal po svojih imenih in priimkih kaže le malo slovensko lice,« ugotavlja »Pohod« dobesedno.

Kajti imena, kakor Dušan, Bojan, Sergej, Tugomer so lepša od Janezov in druge tuje navlake, pravi »Pohod«. In končuje z zanosom: »Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujevi peti.«

In vse to piše »Pohod« čisto resno, in užaljena jugosloven. zavest mu ogorčuje nacionalno obličje.

Popravek.

V 42. šte. z dne 20. oktobra 1933, smo priobčili članek »Radio-Ljubljana«. Po dobljenih informacijah izjavljamo, da za malo števila odgovorov radijskih naročnikov na vprašanje uprave glede jezikovnih tečajev ne more biti odgovorna sedanja uprava ljubljanske radijske postaje. Zato odpade naša kritika sedanje uprave tudi v tem pogledu. Drugi del članka se pa nikakor ne nanaša na upravo kot takšno. Uredništvo »Slovenije«.

Glasbeni pregled

OPERA.

Halka. Glasha: Moniuszko; prevod: Ostere. Besedilo: Wolski. Režiser: C. Debevec; dirigent: Švara; koreograf: Golovin.

Moniuszkova »Halka« je zelo znana opera, pisana v starem italijanskem načinu, obsegajoča polno kavatin, tri, šestetov, zborov in samostojnih plesov. Preprežena je z narodnimi motivi, saj začnjenja s polonezo, plesom poljskega plemstva in konča z divjim mazuram, poljskim narodnim plesom. Naše občinstvo jo je zelo simpatično sprejelo. Naštudirana je bila dobro, dirigent vodi orkester do vseh možnosti, ki so izvedljivi pri nas. Režija je bila dobra, tudi prevod je bil dokaj posrečen; balet je lepo izpopolnjeval celotno sliko, prav tako je tudi zbor dobro pomagal ustvariti lepo igro.

Halka (Gjungjenac-Gavella) je bila izvrstna kakor vedno, vse res v svoji formi, resnična, pristna Halka, tako igralsko kakor pevsko. Januš (Primožič) je sicer dober rutiner, a njegov glas zveni mnogokrat brutalno, nepravilno dinamično in prav zato ni ogreval. Nekoliko je motila tudi višinska in širinska razlika med Gjungjenčevo in Ribičevo, čemur pa menda ni mogoče pomoči, Ponavljam le glas iz publike. Banovec (Jontek) je topot izvedel svojo igro in petje bolje kot navadno, zlasti v drugem dejanju, medtem ko je v tretjem dejanju zopet pojemal. Gledališče je bilo zadovoljivo polno.

DVA KONCERTA.

Rudarski koncert v Unionu, 21. oktobra.

Spored je bil dokaj zanimiv. Uvodno besedo je govoril L. Mrzel, nato je sledila močno občutena recitacija M. Klopčičeve pesmi »Moj oče«. Zatem

je nastopilo Trboveljsko pevsko društvo »Zvon« s pesmimi skladatelj: Mirka, Prelovca, Adamiča (2) in Tajčevića. Dasi so bile vse točke nagrajene z dolgimi aplavzi (po čemur pa sodbe publike v objektivnem smislu pri tem koncertu ne moremo presojeti, ker je bil koncert manifestacijskega značaja, vendar mi topot »Zvon« ni ugajal, ker sem ga večkrat slišal v boljši formi. Medtem ko je bil možki zbor še dokaj dober, so soprani v višini precej distonirali. Solista nista bila dobro izbrana. Najbolje izvedeni sta bili Mirkova »Katica« in Tajčevićeve »Vesele popevke«. Dirigiral je O. Moll.

Sledil je Ličarjev klavirski koncert sledečih skladb: Nováka, Tauréja, Chopina in Smetane, slednjega menda z največjim uspehom pri občinstvu, tako, da je moral še dodati. Ličar razpolaga z lepo tehniko.

Nato je nastopil viharno sprejet »Trboveljski slavček« s svojim dirigentom Šuligojem. Peli so pesmi Prelovca, Grgoševića, Tajčevića »Pjesme dodolske«, Pahorja, Osterčev »kvartet« z izvrstnim uspehom, Adamiča (seveda z velikanskimi aplavzi) in Mokranjčev »Bolno čedo« (dvakrat z nam že zelo znano malo solistko Rezko, ki se, kolikor je videti, prav močno zaveda svojih uspehov. Zaključili so koncert s svojo himno »Pesem rudarskih otrok« v Adamičevi kompoziciji.

Bil je star program, ki so ga izvajali, kakor občajno tehnično in umetniško prvovrstno. Obetajo kmalu povsem nov program, na katerega se pač vsi veselimo, nemara tudi zakrknjeni nasprotniki naše moderne, ker vedo, da ta »preklicana moderna« iz grl malih slavčkov zveni očarujoče. — Dvorana je bila popolnoma zasedena.

Kakor nas je očaral koncert, pa nas — mogoče le ozkega kroga — ni zadovoljil »Slavnostni kon-

eert« v proslavo češkoslovaškega narodnega in državne praznika dne 27. oktobra v Unionu.

Orkester je odigral (Smetana: Vyšehrad; zaključni prizor opere Libuša; Beran: Legenda; Dvořak: Karneval) svoje stvari sicer dobro, a ne tako eksaktno v vsem, kakor smo tega vajeni, kadar dirigira M. Polič.

Odigral je tudi državne državne himne; tu naj pripomnim, da imajo menda le v Ljubljani navado po himnah ploskati. Tega bi se lahko odvadili, ker to 1. ni običaj, 2. se to tudi ne strinja z glasbenimi nazori. Solistka Thierry-Kavčnikova (pela je s spremljevanjem orkestra zaključni prizor iz »Libuše« ter dvoje Novákovih pesmi) kakor običajno dobra.

Prvič javno je pri nas nastopil topot tenorist Ivan Francel s Pavčičevimi, Lajovčevimi in Gotovčevimi pesmimi. Kljub veliki reklami in ogromnemu ploskanju moram govoriti le resnično, kakor sem občutil: poznalo se mu je, da je prvič na koncertnem odru, pri vsakem glasu sem znova dobival vtisk še ne dovolj izšolanega glasu; nastavlja večkrat slabo, končuje z globokimi, odsekanimi od-dih, da jih je slišati po vsej dvorani; tudi njegova izgovorjava je bila dokaj nerazumljiva. Zato mi je bil nerazumljiv ogromni apavz. On je po naravi bariton, zato je njegova višina nekam prisiljena in trda. Tudi vloga Thierryjeve v zaključnem aktu »Libuše« je bolj sopranska, dočim je T. predvsem altistka. Morda sem ga videl le jaz in še nekaj drugih v neizraziti glasbeni podobi. Kvaliteta glasu pa je dobra, a treba bo še mnogo, mnogo šole. Sicer pa se k njemu ob priliki še povrnem. Spremljal je na klavirju oba solista dr. D. Švara izvrstno. — Dvorana je bila skoraj razprodana. Koncert je prenašal radio. D. Cv.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(62. nadaljevanje.)

Delavec.

Združitev nasprotij — tako bi lahko opredelili Napoleona genij; tudi sam ga opredeljuje tako.

»Redka in težavna je združitev vseh lastnosti, potrebnih za velikega generala. Kar povzdigne človeka mahoma na prvo mesto in je najbolj želeli, to je ravnotežje razuma ali talenta z značajem ali hrabrostjo.« To se pravi po Napoleonovi besedi: »biti kvadraten« v višini kakor v osnovnici.¹ Osnovnica kvadrata je hrabrost, volja, a njegova višina — razum. »Pri Bonapartu je razum v ravnotežju z voljo. La partie intellectuelle balance la volonté,« po globokoumni besedi abbéja Sieyèsa.² To ravnotežje razuma in volje je »kvadrat genija«.

Mi vsi, ljudje sodobne evropske civilizacije, trpimo bolj ali manj za Hamletovo boleznijo — razum se je odtrgal od volje, motrenje od dejanja; Napoleon edini je zdrav med bolnimi. V nas vseh sta obe duši, dnevna in nočna, raztrgani; v njem edinem sta združeni. Vsi smo samo pokusili od drevesa spoznanja — in umiramo; on edini je pokusil od drevesa spoznanja in življenja — in živi. Mi vsi večamo svoj razum na račun svoje volje; on edini družiti brezkončen razum z brezkončno voljo. Mi vsi smo široki četverkotniki, nizki v volji, ali visoki, ozki v razumu; on edini je popoln kvadrat.

Kakor združuje vse njegovo bitje te dve nasprotni načeli, tako združuje tudi vsako zase — volja in razum — nasprotni lastnosti v sebi.

Spomin in domišljija, to je prva črta umskih nasprotij v njem; v bodočnost obrnjena dinamika čustev in v preteklost obrnjena statika spomina.

»Moj spomin je čudovit. V mladosti sem poznal logaritme več ko trideset do štirideset števil, poznal sem ne samo imena vseh častnikov v vseh polkih Francije, ampak tudi kraje, kjer so se nabirali ti oddelki in kjer se je vsak izmed njih odlikoval, in celo politični duh vsakega.«³

Ko je pozneje, že kot cesar, pregledoval vojna poročila o sto tisočih ljudi od Danziga do Gibraltarja, je takoj našel najmanjše nenatančnosti: »Zakaj sedi na otoku Walcherenu petnajst orožnikov brez orožja?« — »Zakaj nista omenjena dva štiripalčna topova, ki se nahajata v Ostendeju?«⁴ Leta 1813 se spominja, da je pred tremi leti odpravil v Španijo dve četi 20-ga polka lovskih konjkov. Vsa vojna poročila pozna skoraj na pamet, tako da bi bil lahko povedal vojščaku, ki bi bil zgrešil pot, po številki njegovega polka stanovišče voja.⁵

Toda spomin je zanj zgolj neizčrpen lom, kjer pridobiva domišljija kamenje za svoje velikansko stavbarstvo.

»Cesar je ves domišljija,«⁶ pripominja de Pradt. Lahko bi rekli: »In ves spomin«, kakor je sploh ves tista umska lastnost, ki mu je v danem trenutku potrebna in včasih nasprotna temu, kar je bil prejšnji trenutek tudi ves. Njegov razum je mnogobrazni Prometej, v vse iz vsega se spreminjajoči volkodlak.

»Nenavadna domišljija je navdihovala tega hladnega politika,« pravi Chateaubriand. »Njegov razum je uresničeval misli pesnika. Gotovo bi ne bil naredil tega, kar je naredil, če bi ne bilo Muze pri njem.«⁷

»Včasih verjamem, da je mogoče vse, kar prihaja temu čudnemu človeku na misel, a kdo ve pri njegovi domišljiji, kaj mu še vse pride na misel,« ugiba preroško Josipina, ko se je pravkar seznanila z njim.⁸

Domišljija ga dela prav tako velikega pesnika v dejanja, kakor so Eshil, Dante in Goethe v motrenju; dela ga godbenika v svetovno-zgodovinski simfoniji, novega Orfeja, čigar pesem ukazuje kamnom, da se postavijo v mestne stene.

»Ljubim moč, kakor umetnik... kakor ljubi goslar gosli... Ljubim moč, da bi ji izvlekel zvoke, sozvočje, soglasje.«⁹ In največje vseh soglasij — svetovno združitev ljudi.

Znanje kot tvorna dejavnost in znanje kot čisto motrenje, — to je druga črta nasprotij v njegovem razumu. Nihče ne zna kakor on najti Arhimedovo oporišče volje in dejavnosti kot navor znanja. In hkratu s tem mu je tako razumljiva radost čistega motrenja, da je včasih dvomil, če ni bil rojen za velikega učenjaka in če se ni izneveril svoji pravi usodi, ko je opustil motrenje za dejanje.

»To je zame nov primer, da obžalujem, ker so me potegnile s seboj sile razmer in sem šel po drugem potu, tako oddaljenem od vede,« piše Laplace-u, ko je sprejel od njega njegovo posvetilo »Nebesne mehanike« in se navduševal nad njeno »popolno jasnostjo«. In v bližajočih se strahotah 12-ga leta, iz Vitebska, se mu zahvaljuje za poslani »Nauk verjetnosti« — »eno od tistih del, ki spopolnjujejo matematiko, to prvo izmed ved.«¹⁰

Skrivno godbo številki čuti prav tako kakor Pitagoras. Da se pomiri v težkih trenutkih življenja, prebira logaritmovnike kakor molitvenik.¹¹

Ko se je vračal iz egiptovske vojne v Francijo na fregati »Muiron«, in ko pričakujejo njegovi sopotniki v smrtnem strahu od trenutka do trenutka, da se pojavi angleško brodovje, ki jih že davno zasleduje, se razgovarja general

¹ Mémor., I. 315.² Vandal, Bonaparte, I. 261.³ Gourgaud, II. 109.⁴ Lévy, 488.⁵ Taine, 92.⁶ Abbé de Pradt, 94.⁷ Lacour-Gayet, 117.⁸ Ibid. 340.⁹ Roederer, 246.¹⁰ Chuquet, I. 228.¹¹ Holland, 200.

Bonaparte mirno s členoma Instituta Bertholletom in Monge-om o kemiji, fiziki in matematiki.¹²

Leta 1815 po drugi odpovedi v Malmaisonu pravi cesar Monge-u: »Brezdelnost je zame najhujša muka. Brez cesarstva, brez vojske vidim zdaj samo eno hrano za dušo — znanost... Začeti hočem novo življenje, da zapustim potomstvu znanstvena dela in odkritja, ki so mene vredna... Skupaj prepotujemo ves Novi svet od Kanade do rtiča Horna in na tem velikanskem potovanju odkrijemo vse velike fizične pojave zemeljskega obla.« Še nikoli se ni zdel Monge-u Napoleon tako velik. Zda se sliši daljno grmenje topov, in vnovič hiti k svojim vojnim zemljevidom in pretika bucike.¹³ Tako ne spozna do konca, kaj mu je bliže — motrenje ali dejanje.

Cele ure opazuje v eni iz zapuščenih sob longwoodske hiše na Sv. Heleni življenje mravelj in pozablja pri tem vso svojo nesrečo in trpljenje; navdušuje se nad njihovo razumnostjo in vztrajnostjo pri iskanju skritega sladkorja: »To je razum, to je več kakor nagon, to je pravi razum... zglede državne modrosti. O, če bi bili ljudje tako enodušni!«¹⁴ V tej mravljinji modrosti, kakor v tistem žalostnem cviljenju psa nad truplom njegovega gospoda čuti, da je stvar lahko bliže stvarniku kot človek.

Že bolan, skoraj umirajoč, opazuje po cele dneve življenje rib v longwoodski ribarnici, — zlasti njihove ljubezenske igre in boje; ko pa začnejo poginjati iz nekega neznanega vzroka, od kužne bolezni ali zastrupljenja, se res žalosti in vidi v tem slabo znamenje: »To pomeni, tudi jaz umrem!«¹⁵

Prej, ko je bil še zdrav, je često dolgo ogledoval Las Casesov zemljepisni atlas s planisfero, se razgovarjal o novih geoloških podmenah, o neznanih vzrokih viharjev in neviht, o neprestanih zračnih in vodnih tokovih — teh mogočnih dihlahajih Zemlje, ki ni zanj nobena mrtva gruda stvari, temveč živega telesa — velike Živali, Zoon, prav kakor za stare ionske filozofe.¹⁶ Da, razen pri starih, čutimo morda samo še pri Goetheju in Vinciju tolikšno bližino človeškega srca k srcu Matere-Zemlje, kakor pri Napoleonu.

Z naravo je eno življenje živel, potoka poznal žuborenje, drevesnega listja je govor umel, občutil je trave brstenje; in zvezdna mu knjiga je jasna bilá, a z njim razgovarjal se val je morja.¹⁷

Sklad in razklad — to je njegova tretja črta umskih nasprotij. Največji sklad, največje soglasje Orfejevih gosli — moči — je vesoljna združitev ljudi. Širina tega sklada odgovarja globičini razklada.

»Vedno sem ljubil razklad, in če bi se bil kedaj res zaljubil, bi tudi svojo ljubezen razložil na dele. Zakaj in čemu sta tako koristni vprašanji, da je tem bolje, čim večkrat si jih zastavljaš.«¹⁸ — Geometričnost njegovega uma ga je vedno pobujala, da je razlagal vse, celo svoja čustva, se spominja gospa Rémusat. »Bonaparte je človek, ki je največje razmišljal o vzrokih človeških dejanj. Večno pazen na najmanjša dejanja svojega lastnega življenja, odkriva neprestano skrivni vzrok svojih duševnih gibljajev, in ne more nikoli niti pojasniti niti razumeti tiste naravne brezskrbnosti, ki nas sili, da ravnamo včasih brez vsakega namena in premisleka.«¹⁹ Zadnje sicer ni resnično: metuljasta brezskrbnost svetnih dam, kakršna je gospa Rémusat, je seveda Napoleonu tuja; to pa še ne pomeni, da mu je tuja tudi nehočnost, nenamernost »nočnega spoznanja«, intuicije.

Mera in brezmernost — takšna je četrta črta nasprotij v njegovem umu.

Sončni genij vsega sredozemljanskega plemena, od Pitagora do Pascala, — geometrična jasnost, natančnost, preprostost, Apolonova mera —, je tudi Napoleonov genij. »Njegov stil spominja na stil Pascala,« pripominja Saint-Beuve. Pristaviti bi bilo treba: in na stil Pitagora: »Prav kakor z ostjo šestila izreže ane besede.«²⁰

Kakor s številno vrsto ureja kaos revolucije, z geometrično mero ga umerja. »Povsod sem uvedel enako preprostost, kajti vse, kar je dobro, vse, kar je lepo, je sad preproste namere.«²¹ Ta preprostost, popolna lepota je kakor sončni božji krog, zapisan v človeški »kvadrat« genija.

In poleg Apolonove mere je brezmernost Dionizova. Veliko, lepo se bojuje v njem, kakor v brezmernim, pošastnim. »Človeške meje so bile presežene v njem,« pravi Ségur o vojni 12-ga leta. »Njegov genij, ki se hoče vzdigniti nad čas in prostranstvo, je kakor obnemogel v praznini. Kakor je bila tudi velika njegova mera, prekršil jo je.«²²

To brezmerno, spominjajoče na stavbarstvo Atlantov, titansko v njegovih načrtih, tako plaši ubogega Decrèsa: »Cesar je zblaznel, popolnoma je zblaznel! Zapomnite si mojo besedo: nekoč nas bo vse skupaj poslal k vragu, in vse to se bo končalo s strašnim polomom.«²³ Ali, kakor pravi sam Napoleon: »Neizogojnost je samo strašilo za omahljivece, pribežališče boja zljivec.«²⁴ Tu je že res brezmerno podobno brezumnemu; tu je geometrija treh razsežnosti samo pot k četrti; kvadrat človeškega genija postaja osnova božanske piramide, ki se priostruje v eno ost, v eno točko: »Jaz sem Bog.«

¹² Ségur, I. 465.¹³ Houssaye, 1815, III. 215.¹⁴ Antommarchi, I. 263.¹⁵ Ibid., 301.¹⁶ Mémor., IV. 107.¹⁷ Baratynskij, Ob Goethejevi smrti.¹⁸ Rémusat, I. 268.¹⁹ Rémusat, I. 103.²⁰ Lévy, 447.²¹ Antommarchi, I. 355.²² Ségur, V. 198.²³ Marmont, III. 337.²⁴ Houssaye, 1815, III. 616.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.

Prepovedani knjigi.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo širiti knjigo Teodorja Balka »Od dušika do dinamita« in knjižico »Šta je židovstvo?«, ki je izšla v Zagrebu.

Zaplenjene pesmarice.

Od Zile. (Kaj to pomeni?) Nedavno je došel k nam neki gospod iz kanalske doline. Veselega in vedrega značaja je in zato se zvečer znašel v družbi slovenskih mož in fantov. Seboj je imel par malih pesmaric, ki so izšle v Gorici. Pevec so ga prosili za par izvodov. Dal jih je. Malo navrh pa so došli orožniki ter so nedolžne bukvice konfiscirali.

»Koroški Slovenec.«

Pritisk na študente.

V »Akademskem glasu« piše univ. prof. dr. Milan Vidmar med drugim:

»Zamolčati ne morem, da leži, po mojem občutku, na našem dijaštvu ogromen gmotni pritisk. Še vedno niso minuli časi, ko je moral akademik kazati prepričanje, ki ga ni imel, samo da je prišel do kruha in postelje. Koliko škode ustvarja državi in narodu tak pritisk, malokdo ve. Koliko je zaslepljenih politikov, ki jim gre samo za politično aritmetiko in ne za zdravno inteligenco.«

Toda o tem je javnost doslej komaj kaj slišala. Ali pa morebiti ni smela slišati. Kajti vsi tisti samozvani dobrotniki naše mladine — prosimo, da si mislite pri dobrotnikih narekuje in pri »naši mladini« zasukane oči — vsi tisti dobrotniki da bi bili dobrotniki zgolj zaradi pridobivanja prepričanja?

Vsekako, žal nam je, da nam ni g. profesor navedel nekaj stvarnih primerov.

»Slovenija« nima namena ustanovljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morala biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas tvorno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Širite in naročajte naš tednik!

Privatni pouk francoščine

prevzame akademik romanist. Poučuje po preizkušeni metodi. Pogoji ugodni. Prevzame tudi inštrukcije vseh predmetov nižje srednje šole.

Naslov pove uprava lista.